

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC**

Âu Thị Hương Giang

**ĐÁNH GIÁ HIỆN TRẠNG VÀ ĐỀ XUẤT CÁC
GIẢI PHÁP NGĂN CHẶN, KIỂM SOÁT MỘT SỐ LOÀI
SINH VẬT NGOẠI LAI XÂM HẠI TRÊN ĐỊA BÀN
HUYỆN HÀM YÊN, TỈNH TUYÊN QUANG**

LUẬN VĂN THẠC SĨ QUẢN LÝ TÀI NGUYÊN VÀ MÔI TRƯỜNG

Thái Nguyên, năm 2020

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC

Âu Thị Hương Giang

**ĐÁNH GIÁ HIỆN TRẠNG VÀ ĐỀ XUẤT CÁC
GIẢI PHÁP NGĂN CHẶN, KIỂM SOÁT MỘT SỐ LOÀI
SINH VẬT NGOẠI LAI XÂM HẠI TRÊN ĐỊA BÀN
HUYỆN HÀM YÊN, TỈNH TUYÊN QUANG**

Chuyên ngành: Quản lý Tài nguyên và Môi trường

Mã số: 885 01 01

LUẬN VĂN THẠC SĨ QUẢN LÝ TÀI NGUYÊN VÀ MÔI TRƯỜNG

Cán bộ dẫn khoa học: TS. Vi Thùy Linh

Thái Nguyên, năm 2020

LỜI CAM ĐOAN

Tôi tên là **Âu Thị Hương Giang**, xin cam đoan luận văn này công trình nghiên cứu do cá nhân tôi thực hiện dưới sự hướng dẫn khoa học của **TS. Vi Thùy Linh**, không sao chép các công trình nghiên cứu của người khác. Số liệu và kết quả của luận văn chưa từng được công bố ở bất kỳ một công trình khoa học nào khác.

Các thông tin thứ cấp sử dụng trong luận văn là có nguồn gốc rõ ràng, được trích dẫn đầy đủ, trung thực và đúng qui cách.

Tôi hoàn toàn chịu trách nhiệm về tính xác thực và nguyên bản của luận văn.

Tác giả luận văn

ÂU THỊ HƯƠNG GIANG

LỜI CẢM ƠN

Trong quá trình thực hiện nghiên cứu đề tài, tôi đã nhận được sự quan tâm giúp đỡ nhiệt tình, sự đóng góp quý báu của các thầy cô giáo đã tạo điều kiện thuận lợi để tôi hoàn thành bản luận văn này. Lời đầu tiên, tôi xin chân thành cảm ơn **TS. Vi Thùy Linh** - Người đã trực tiếp hướng dẫn tôi trong suốt thời gian tôi nghiên cứu và thực hiện luận văn.

Tôi xin cảm ơn sự giúp đỡ, góp ý chân thành của các Thầy, Cô giáo Khoa Môi trường, Phòng Quản lý đào tạo Sau Đại học, Phòng Công tác HSSV, Phòng Hành chính tổ chức Trường Đại học Khoa học Thái Nguyên đã tạo điều kiện cho tôi thực hiện luận văn.

Tôi cũng xin chân trọng cảm ơn sự giúp đỡ nhiệt tình của lãnh đạo, cán bộ Sở Tài nguyên và Môi trường tỉnh Tuyên Quang, Chi cục Bảo vệ Môi trường tỉnh Tuyên Quang, Sở Nông nghiệp và Phát triển Nông thôn, Phòng Tài nguyên và Môi trường và UBND các xã huyện Hàm Yên... đã tạo điều kiện cho tôi thu thập số liệu và những thông tin cần thiết liên quan. Cảm ơn tới gia đình, những người thân, đồng nghiệp và bạn bè đã giúp đỡ tôi trong quá trình thực hiện đề tài.

Một lần nữa tôi xin trân trọng cảm ơn!

Thái Nguyên, ngày ..... tháng ..... năm 2020

Tác giả luận văn

ÂU THỊ HƯƠNG GIANG

MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN	i
LỜI CẢM ƠN.....	ii
MỤC LỤC	iii
DANH MỤC KÝ HIỆU, CHỮ VIẾT TẮT.....	v
DANH MỤC BẢNG BIỂU	vi
DANH MỤC HÌNH ẢNH.....	vii
MỞ ĐẦU	1
1. Tính cấp thiết của đề tài.....	1
2. Mục tiêu nghiên cứu	2
3. Ý nghĩa khoa học và thực tiễn của đề tài nghiên cứu.....	2
CHƯƠNG 1: TỔNG QUAN TÀI LIỆU	3
1.1. Một số khái niệm	3
1.1.1. Sinh vật ngoại lai.....	3
1.1.2. Loài xâm hại.....	3
1.1.3. Loài ngoại lai xâm hại.....	4
1.1.4. Cơ sở phân mức độ xâm hại.....	5
1.1.5. Tác động của sinh vật ngoại lai xâm hại	6
1.2. Cơ sở pháp lý và yêu cầu thực tiễn.....	9
1.2.1. Cơ sở pháp lý	9
1.2.2. Cơ sở thực tiễn	10
1.3. Những nghiên cứu về sinh vật ngoại lai xâm hại	10
1.3.1. Trên thế giới.....	10
1.3.2. Tại Việt Nam.....	11
1.3.3. Nhận xét	13
1.4. Khái quát điều kiện tự nhiên, kinh tế xã hội huyện Hàm Yên	14
1.4.1. Điều kiện tự nhiên.....	14
1.4.2. Các nguồn tài nguyên.....	16
1.4.3. Điều kiện kinh tế - xã hội.....	19
1.4.4. Thực trạng phát triển kinh tế tại huyện Hàm Yên.....	22
1.5. Hiện trạng sinh vật ngoại lai xâm hại trên địa bàn tỉnh Tuyên Quang.....	23
1.6. Nhận xét và đánh giá chung	25

CHƯƠNG 2: ĐỐI TƯỢNG, NỘI DUNG VÀ PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU.....	26
2.1. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu	26
2.1.1. Đối tượng nghiên cứu	26
2.1.2. Phạm vi, địa điểm và thời gian nghiên cứu.....	26
2.2. Nội dung nghiên cứu	26
2.3. Phương pháp nghiên cứu	26
2.3.1. Phương tiện	26
2.3.2. Phương pháp nghiên cứu.....	27
CHƯƠNG 3: KẾT QUẢ NGHIÊN CỨU VÀ THẢO LUẬN	35
3.1. Hiện trạng SVNL trên địa bàn huyện Hàm Yên, tỉnh Tuyên Quang	35
3.1.1. Thành phần SVNL đã xác định được trên địa bàn huyện Hàm Yên, tỉnh TQ.	35
3.1.2. Đặc điểm sinh học của các loài SVNL xâm hại đã được xác định trên địa bàn huyện Hàm Yên, tỉnh Tuyên Quang	36
3.1.3. Tình trạng xâm lấn của các loài SVNL xâm hại trên địa bàn huyện Hàm Yên, tỉnh Tuyên Quang.....	49
3.1.4. Đánh giá ảnh hưởng của SVNL xâm hại đến môi trường tự nhiên, kinh tế, xã hội của địa phương.....	61
3.2. Đánh giá công tác quản lý SVNL xâm hại trên địa bàn huyện Hàm Yên, tỉnh Tuyên Quang	63
3.2.1. Công tác quản lý SVNL xâm hại trên địa bàn huyện	63
3.2.2. Những tồn tại và nguyên nhân	64
3.3. Đề xuất một số giải pháp ngăn chặn, kiểm soát một số loài SVNL xâm hại trên địa bàn huyện Hàm Yên, tỉnh Tuyên Quang	64
3.3.1. Xác định các nhóm SVNL xâm hại có thể diệt trừ, sinh vật ngoại lai phải áp dụng các biện pháp phòng ngừa, khống chế, kiểm soát.....	64
3.3.2. Đề xuất các giải pháp quản lý	65
3.3.3. Đề xuất các giải pháp kỹ thuật	67
KẾT LUẬN VÀ KIẾN NGHỊ.....	71
1. Kết luận.....	71
2. Kiến nghị	72
TÀI LIỆU THAM KHẢO	
PHỤ LỤC	

DANH MỤC KÝ HIỆU, CHỮ VIẾT TẮT

BVTN&MT	Bảo vệ thiên nhiên và môi trường
CBD	Công ước quốc tế về Đa dạng sinh học
ĐDSH	Đa dạng sinh học
DTTN	Diện tích tự nhiên
GISP	Chương trình toàn cầu về sinh vật ngoại lai xâm hại
GPS	Hệ thống định vị toàn cầu
HST	Hệ sinh thái
IUCN	Tổ chức bảo tồn thiên nhiên thế giới
SVNL	Sinh vật ngoại lai
UNEP	Chương trình môi trường liên hợp quốc
VQG	Vườn Quốc gia

DANH MỤC BẢNG BIỂU

Bảng 1.1. Danh mục loài ngoại lai xâm hại đã xác định được trên địa bàn tỉnh Tuyên Quang, năm 2017.....	24
Bảng 1.2. Danh mục loài ngoại lai có nguy cơ xâm hại đã xác định được trên địa bàn tỉnh Tuyên Quang, năm 2017	24
Bảng 2.1. Tuyến điều tra, khảo sát SVNL xâm hại (động, thực vật) trên địa bàn huyện Hàm Yên, tỉnh Tuyên Quang.....	29
Bảng 3.1. Danh mục loài ngoại lai xâm hại xác định được trên địa bàn huyện Hàm Yên, tỉnh Tuyên Quang	35
Bảng 3.2. Danh mục loài ngoại lai có nguy cơ xâm hại xác định được trên địa bàn huyện Hàm Yên, tỉnh Tuyên Quang.....	35
Bảng 3.3. Phân bố của các loài sinh vật ngoại lai trên địa bàn huyện Hàm Yên, tỉnh Tuyên Quang	51
Bảng 3.4. Phân bố của các loài sinh vật ngoại lai theo các hệ sinh thái trên địa bàn huyện Hàm Yên, tỉnh Tuyên Quang.....	52
Bảng 3.5. Mật độ và phân bố của ốc brou vàng (<i>Pomacea canaliculata</i>) trong các hệ sinh thái tại địa bàn huyện Hàm Yên (tháng 11/2019).....	53
Bảng 3.6. Mật độ và phân bố của Ốc sên Châu Phi (<i>Achatina fulica</i>) trong các hệ sinh thái tại địa bàn huyện Hàm Yên (tháng 11/2019)	54
Bảng 3.7. Mật độ và phân bố của Cá Tỳ bà lớn trong các hệ sinh thái tại địa bàn huyện Hàm Yên, tỉnh Tuyên Quang.....	55
Bảng 3.8. Mật độ và phân bố của Trinh nữ móc trong các hệ sinh thái tại địa bàn huyện Hàm Yên.....	56
Bảng 3.9. Mật độ và phân bố của Cỏ lào trong các hệ sinh thái tại địa bàn huyện Hàm Yên, tỉnh Tuyên Quang	57
Bảng 3.10. Mật độ và phân bố của Cây Ngũ sắc trong các hệ sinh thái tại địa bàn huyện Hàm Yên, tỉnh Tuyên Quang.....	57
Bảng 3.11. Mật độ và phân bố của Trinh nữ thân gỗ trong các hệ sinh thái tại địa bàn huyện Hàm Yên.....	58
Bảng 3.12. Mật độ và phân bố của Bèo Tây trong các hệ sinh thái tại địa bàn huyện Hàm Yên, tỉnh Tuyên Quang.....	58
Bảng 3.13. Mật độ và phân bố của Cây lược vàng trong các hệ sinh thái tại địa bàn huyện Hàm Yên.....	59

DANH MỤC HÌNH ẢNH

Hình 1.1. Vị trí địa lý huyện Hàm Yên, tỉnh Tuyên Quang	14
Hình 2.1. Sơ đồ vị trí ô tiêu chuẩn (OTC) thực vật ngoại lai trên địa bàn huyện Hàm Yên, tỉnh Tuyên Quang	32
Hình 2.2. Sơ đồ vị trí ô tiêu chuẩn (OTC) động vật ngoại lai trên địa bàn huyện Hàm Yên, tỉnh Tuyên Quang	33
Hình 3.1. Đặc điểm hình thái ngoài của Ốc bươu vàng (<i>Pomacea canaliculata</i>)	36
Hình 3.2. Trứng ốc bươu vàng đẻ trên cây bèo tây	37
Hình 3.3. Hình thái ngoài của ốc sen Châu Phi - <i>Achatina fulica</i>	38
Hình 3.4. Hình thái ngoài của ốc sên Châu Phi - <i>Achatina fulica</i>	38
Hình 3.5. Cá tỳ bà lớn (cá dọn bể lớn)- <i>Pterygoplichthys pardalis</i>	39
Hình 3.6. Hình thái cây Bèo tây - <i>Eichhornia crassipes</i>	40
Hình 3.7. Hình thái cây Ngũ Sắc - <i>Lantana</i>	41
Hình 3.8. Cỏ lào <i>Chromolaena odorata</i>	41
Hình 3.9. Trinh nữ móc <i>Mimosa diplotricha</i>	42
Hình 3.10. Cây Mai dương <i>Mimosa pigra</i> xâm lấn	43
Hình 3.11. Cây Lược vàng- <i>Callisia fragrans</i> (lindl) Woods	44
Hình 3.12. Cây Cúc liên chi – <i>Parthenium hysterophorus</i> L	45
Hình 3.13. Cá rô phi đen – <i>Oreochromis mossambicus</i>	46
Hình 3.14. Cá trê phi – <i>Clarias gariepinus</i>	46
Hình 3.15. Cá chim trắng toàn thân – <i>Piaractus brachypomus</i>	47
Hình 3.16. Cây cứt lợn – <i>Ageratum conyzoides</i>	48
Hình 3.17. Cây Keo dậu – <i>Leucaena leucocephala</i> (lamk) De it	49

MỞ ĐẦU

1. Tính cấp thiết của đề tài

Cùng với sự hội nhập và phát triển kinh tế, ngày càng có nhiều những tác động mạnh mẽ và sự cố tiêu cực từ các hoạt động của con người ảnh hưởng đến môi trường tự nhiên. Trong đó việc suy giảm đa dạng sinh học (ĐDSH), sự biến đổi các hệ sinh thái (HST) là một vấn đề hiện nay được quan tâm hàng đầu. Một trong những nguyên nhân có sức ảnh hưởng nhất tới đa dạng sinh học chính là sự xâm nhập và tác động của sinh vật ngoại lai tại nơi chúng đến. Theo Công ước Đa dạng sinh học (CBD): “xâm hại của các sinh vật ngoại lai chính là một trong những nguyên nhân chính gây mất đa dạng sinh học, ảnh hưởng tới sự phát triển của các ngành kinh tế quan trọng như nông nghiệp, lâm nghiệp, thủy sản và tới sức khỏe con người. Những loài ngoại lai xâm lấn hiện là mối đe dọa thứ hai đối với đa dạng sinh học Trái đất, sau nguyên nhân nơi sinh sống bị hủy hoại. Chúng tác động tiêu cực đến hệ động thực vật bản địa, gây hại môi trường và làm thiệt hại kinh tế địa phương” (Liên Hợp Quốc, 1992). Việt Nam được biết là một quốc gia phong phú, đa dạng về nguồn gen, thành phần loài và các hệ sinh thái nhưng kém bền vững trước sự thay đổi, tác động của các yếu tố môi trường. Hiện nay, các loài sinh vật ngoại lai (SVNL) vẫn tiếp tục được nhập vào nước ta qua nhiều con đường khác nhau nhưng không được kiểm soát một cách chặt chẽ. Điều này dẫn đến nguy cơ làm mất cân bằng các HST và ĐDSH, đồng thời làm suy giảm nguồn lợi thủy sản tự nhiên. Chính vì vậy, sinh vật ngoại lai xâm hại đang đề ra những bài toán nan giải về cách thức quản lý và kiểm soát chúng một cách hiệu quả để đảm bảo các cam kết trong Công ước Đa dạng sinh học, đảm bảo vốn đa dạng sinh học bền vững.

Qua thống kê, đánh giá cho thấy trên địa bàn các huyện, thành phố của tỉnh Tuyên Quang đã xuất hiện một số loài sinh vật ngoại lai xâm hại, trong đó huyện Hàm Yên mới chỉ điều tra đánh giá được 1,2 điểm điển hình trên địa bàn huyện nên số liệu thống kê, đánh giá chưa được đầy đủ và chi tiết đến từng vùng của huyện Hàm Yên.

Hàm Yên là huyện miền núi nằm ở phía Tây Bắc của tỉnh Tuyên Quang, thuộc vùng miền núi Bắc Bộ. Thị trấn Tân Yên là trung tâm của huyện cách thành phố Tuyên Quang 42 km. Đặc trưng của huyện Hàm Yên là địa phương có rừng mưa nhiệt đới thường xanh ở độ cao trung bình. Điều kiện tự nhiên với lợi thế địa hình, đất đai, thổ nhưỡng và khí hậu mang lại cho khu vực hệ sinh thái đa dạng, có nhiều loài động vật, thực vật đặc hữu, nhiều nguồn gen quý, hiếm. Trong quá trình xây dựng quê hương, các thế mạnh trên đã từng bước được khai thác, phát huy trong cơ cấu kinh tế nông, lâm nghiệp của huyện. Một thực tế trong những năm qua cho thấy, việc phát triển hướng kinh tế mũi nhọn nông, lâm nghiệp tại địa phương đã phát huy rất tốt vai trò của mình tuy nhiên cũng gặp một số những khó khăn, việc gia tăng các loài ngoại